

Websterren bildumako ipuinen azterketa berria

Imanol MERCERO ETXEBERRIA

Atarikoa

Euskaraz Wendworth Webster euskaltzalearen ipuin bilduma 1993an argitaratu zuen Euskal Editoreen Elkarteak, bi liburukitan, Xipri Arbelbideren edizioan. Sarreran azaltzen zaigunez Websterren bildumaren euskal edizio bakarra da, nahiz eta erdaretan edizio gehiago izan dituen¹.

Benetan handia da Arbelbidek Websterren bildumarekin egin duen lana; bereziki, eskuizkribuak behar bezala apailatzen, Websterrek ez baitzuen erabat menderatzen euskara eta haren idazkuntza euskal *gramatika* ez duen belarri ingeles batena izan baitzen. Adibide bat azkar aipatzearen, Websterrek hitzen mugak hizketaren etenekin nahasten zituen (*lurre cochin haurria* = lurreko xinaurria) eta bokalak maiz anglosaxoi batek irakurtzeko eran jarri zituen, Vinson, bere lagun eta euskalariak, gutunez gaztigatu zionez: "Ez idatzi e *ai*-entzat, *sendu*, *saindurentzat*".

Webster folklore ikerketa lanetan buru belarri ibili zen, zientzia egin nahi zuen eta serio hartzen zituen bere buruari agintzen zizkion zereginak. Hona zer dioen J. De Urkijori 1907an idatzi zion gutun batean: (...) *Folkloreaz dudan ikusmoldea errotik aldatu da. Aintzin solasa idatzi nuelarik Max Muller-en teoriei jarraikitzen nintzen folklo-*

(1) Hau ez da erabateko egia. Ipuin guztiak ez bada ere, ale batzuk argitaratu zituen Xarles Bidegaineak, 70.eko hamarkadan. Ikus: Fontes Linguae Vasconum, 1974 (XVII), 1975 (LXX), 1975 (XX).

re ipuiak ekialdetik zetozela baitzioen. Gaur egun uste dut folklore lema zonbeit baizik ez dela, gizaki osoarenak direla, ingurumen eta gizarteak dakartzaten barianteekin. Arbelbidek eman digu Websterren hitza euskarara itzulita; hitzen mamia alde batera utzita², pasarte honetan Websterrek zertan ari zen erakusten digu, *folkloregintza* zen bere kezka eta horrexek bultzatu zuen ipuinak biltzera. Ezaugarri hau ipuin kontalari aritu nahi duenarentzat oso albiste ona da, ipuinen alderdi linguistiko eta literarioa ahazturik, Websterrek kontalariaren testua bere horretan utzi zuelako, apaindurak egiteko tentaziotik urrun³. Bere jokabide inpartzialaren lekuko aparta da *Axeria* fabulan (bigarren liburua 47 orr.) Izen bereko pertsonaiatz duen azpi oharra: *the fox talks like a little child*.

A/ Websterren ipuinen jatorria

Wendworth Webster (1828-1907) bizibidez apaiz anglikanoa izan zen. 60ko hamarkadan munduko hainbat lekutan ibili ondoren, Miarritzen agertu zen. Miarrizetik Donibane Lohitzunera joan zen 1870ean, ondoren Sarara, 1882an, eta bertan egon zen, 1907an hil zen arte. Bere "Euskal ipuinak" ingelesez argitaratu ziren 1877 eta 1879an, eta frantsesez 1882 eta 1883an. Transkribaketa originalen dokumentuak, beste bilketa dokumentu batzuekin batera, Baionako liburutegian utzi zituen.

Donibane Lohitzuneko egonaldian Dajjeubaitako Belleuve andrearen etxean bizi zen eta andre honek lagundu omen zion bere ipuin gehienak biltzen.

Betscheller jaunarena da bildumako idatzizko ipuin bakarra. Konta saioez ez dugu ezer jakiterik lortu. Emaitzaren bat lortu daiteke, baldintza batzuk betez gero. Batetik, Websterren bilduma kronologikoa bada, eta Xipri Arbelbidek, usteko bezala, ordena mantendu badu,

(2) Websterren proposamena XX. Mendean oso emankorra izan da. Mitoen teorian gailendu diren Mircea Eliade-ren eta Carl Gustav Jung-en tesi nagusiak horixe aldarrikatzen dute: gizaki guztion oinarrian "irudi" jakin batzuk daudela, denon ondare direnak, eta zibilizazioetan zehar haien errepikapena baino ez dela ikusten.

(3) Puntu honetan folklorista batzuek egin zituzten triskantzak salatzeke unea da, baina beldur naiz partzialkeriatan erori eta onura baino kalte handiagoa egiteko. Folklorista eta bildumagile bakoitza, bere dohain eta akatsak batera harturik aztertu ezin bada, hobe isilik.

eta bestetik ipuin anonimoak aurretik duten lehenengo ipuin izenpetuaren kontalariari egozten badizkiogu, kalkulu hau egin daiteke: bilketaren ordena kronologikoak maizenik bakarkako kontaketak izan zirela iradokitzen du (E. Hirigarai, K. Elizondo, L. Lanusse, F. Belzaigi eta L. Kopenaren kasuan), baina baita kontaketa kolektiboak ere tarteka izan zirela (M. Hiriart, Gaxina *ehulea* eta P. Bertrand batetik, Lauretine, Laurentineren ahizpa, Marie Louise eta agian J. Olhaso bestetik). Kontaketa guztietan, edo gehienetan, Bellevue andrea zegoen eta honegatik bere bi ipuinak K Elizondoren ipuinekin tartekatuta jaso dira.

1. Estefana Hirigarai	30. Anonimoa	59. Lauretine kopena
2. Estefana Hirigarai	31. Anonimoa	60. Louise Lanusse
3. Estefana Hirigarai	32. Anonimoa	61. Louise Lanusse
4. Anonimoa	33. Gaxina ehulea	62. Louise Lanusse
5. Anonimoa	34. Pierre bertrand	63. Louise Lanusse
6. Estefana Hirigarai	35. Anonimoa	64. Louise Lanusse
7. Estefana Hirigarai	36. Anonimoa	65. Louise Lanusse
8. Estefana Hirigarai	37. Anonimoa	66. Louise Lanusse
9. Anonimoa	38. Anonimoa	67. Frantxon Belzaigi
10. Estefana Hirigarai	39. Betscheller jauna	68. Frantxon Belzaigi
11. Anonimoa	40. Kattalin Elizondo	69. Anonimoa
12. Anonimoa	41. Kattalin Elizondo	70. Anonimoa
13. Anonimoa	42. Anonimoa	71. Lauretine kopena
14. Anonimoa	43. Anonimoa	72. Louise Lanusse
15. Anonimoa	44. Anonimoa	73. Louise Lanusse
16. Anonimoa	45. Anonimoa	74. Lauretine kopena
17. Anonimoa	46. Anonimoa	75. Lauretine kopena
18. Estefana Hirigarai	47. Kattalin Elizondo	76. Lauretine kopena
19. Anonimoa	48. Anonimoa	77. Lauretine kopena
20. Anonimoa	49. Anonimoa	78. Lauretine kopena
21. Anonimoa	50. Bellevue andrea	79. Lauretine kopena
22. Anonimoa	51. Kattalin Elizondo	80. Laurentineren ahizpa
23. Anonimoa	52. Kattalin Elizondo	81. Marie Louise
24. M. Larralde	53. Anonimoa	82. Lauretine kopena
25. M. Larralde	54. Anonimoa	83. Anonimoa
26. Estefana Hirigarai	55. Bellevue andrea	84. Julien Olhaso
27. Anonimoa	56. Anonimoa	85. Julien Olhaso
28. Marie Hiriart	57. Anonimoa	
29. Anonimoa	58. Anonimoa	

Izenpetuta dauden ipuinen arabera hamalau kontalari zenbatu ditugu. Hauetatik hiruk bederatzina ipuin izenpetu dituzte, beste batak bost eta gainontzeko hamar kontalariak ipuin bat edo bi. Hiru kontalari emankorrenen izenak hauek dira: E. Hirigarai (9), L. Kopena

(9) eta L. Lanusse (9). Kontalariez ez dakigu ezer, izenen arabera, bederatzia emakume dira eta lau gizonezko, baina, hala ere, izen bat (M. Larralde) sailkatu gabe gelditzen da⁴. Websterren ahotan, hara zein den egoera:

Some of our tales are not signed; we believe these are to be divided between Catherine Elizondo and Laurentine Kopena. Fresh names we think we always put down, but these brought so many tales that we sometimes omitted it with them, and in the rearrangement for printing we have lost our clue. *Basque legends* (1889:217)

Aipamen honetan, Webster bere bildumatik hautatu eta kalera-tutako horietaz ari da, guztira berrogeita hamazazpi ipuin eman zituen bere *Basque legends* liburuan, baina bere bilduma osoko laurogeita bost ipuinetara zabal daiteke Websterren oharra. Hala ere ematen du gogoan gordetzeko kontuekin Webster ez zela oso fin ibili, zeren ez du ematen kontalari emankorrenak berak aipatutakoak bakarrik direnik. Gutxienez E. Hirigarai eta L. Lanusse ahaztu bide ditu ohartxo horretan. Aurrerago (2.7 kontalaria), kontalarien datuak azaltzen direnean *egiletza* gaietan gehixeago sakonduko da.

B/ Websterren ipuinen azterketa

Azterketa honen helburua ipuin zalea da. Nola edo hala, bilduma honetan ezkututzen diren ipuinak argitara atera nahi dira, ipuin zaleok ikus ditzagun, -txikitako jostailuekin bezala- ipuinen barreneko tripak.

Lan berezi hau egiteko sailkapen sistema egokiak bilatzen saiatu gara. Gomendatuenak Vladimir Proppen "Ipuinaren morfologia" eta Aarne-Thomson *tandemaren* "sailkapen unibertsala" dira. Guk ez

(4) Websterrek *Basque legends* (1889:269) liburuan, sehaska kantu bat dela eta, M Larralde aipatzen du jatorritzat, eta honela dio: *A pretty cradle song, "Lo! Lo! ene Maitea"* ("Sleep! Sleep! my Darling"), by M. Larralde, a physician of St. Jean de Luz, won the prize at Urrugne in 1859. Hortaz, physician (mediku) bada, gizonezkoa da? Larralde hainbat saiakera idatzi zituen. Kanta hau berau 1883ko Euskal-Erria aldizkarian (156-159 orr.) agertu zen, lau hizkuntzetan (euskara, frantsesa, gaztelania eta ingelesa) eta bertan, gazteleraz, *el Dr. Larralde* diote. Larralde, esan bezala, kanta gehiago ere kaleratu zituen. Ikus: Euskal-Erria 1884 "Chorinoa kayolan" eta 1896 "Biolcha".

dugu hauetarik bat ere aukeratu. Biak sailkatzeko era oso egokiak dira, desberdinak beraien artean, baina, hala ere, ez datoz bat gure helburuekin. Lehenak, Proppenak, ipuinen *gramatika* bat proposatzen du, ipuinen hezurdura aztertzeko bide bat. Euskal Herriko ipuinekin azterbide hau erabili duenenik badago. Guk ezagutzen dugun saiakera Martin Etxeberriaren (1973) *Ipuin harrigarriak* da. Etxeberriak Proppen bide honetatik⁵ R.M. Azkueren bildumako hamabi ipuin aztertu zituen. Emaitza onak eta zehatzak lortzen direla frogatu zigun Etxeberriak, baina Proppen azterbideetan trebatu gabe daudentzat lan hau ulergaitza da. Proppekin saiatu den edonork badaki kode sistema oso bat ikasi behar dela eta ikas-prozesuak bere ahalegina eskatzen duela. Beste eragozpen batzuk ere baditu Proppen sistemak (ipuin tipo jakin batekin diseinatutakoa da,...), baina hau nahiko arrazoi izan da aukera hau baztertzeko.

Aarne-Thomson sailkapena justu kontrakoa egiten sailatzen da: ipuinak alderatu eta sailkatu, milaka tipotan. Sailkapen honek bere zaletuak ditu munduan zehar, bereziki ipuin kopuru handiak sailkatu nahi dituzten lan teorikoetan. Erabilpena ordea beste kontu bat da. Euskal Herriko ipuin bildumetatik hasi eta auzo erdaretan publikatzen direnetan jarraituz, sailkapenari ez zaio garrantzirik eman merkatuaratzen diren argitarapenetan. Agian zerikusia izango du kodea ulertzeko Aarne-Thomsonen liburua beharrezkoa izateak. Egia esan, ipuin bildumetan erabiliena izenburuen araberrako sailkapena da eta helburua ipuinen irakurketa hutsa balitz, guk ere ez genuke gehiago eskatuko.

Baina sailkapen eskura erraz eta zehatza nahi da lan honetan. Hau lortzeko hainbat pauso eman dira:

- Ipuinen banan banako azterketa eginez, ezaugarriak atara dira. Bereziki adigai hauenak: *heroia*, *laguntzailea*, *aurkaria*, *lagungarria* (*objektua izan ala ez*), *magia* eta *ipaina* bera.
- Azterketaren bidez lortutako datuak (ezaugarriak) beren izaeraren arabera sailkatu dira, bi multzo nagusitan: ardatzak eta aldagalak⁶.

(5) Martin Etxeberria, 1973, *Euskaldunen ipuin harrigarriak*, Jakin, Arantzazu-Oinati. Ipuinen azterketaz gain, V. Proppen teoriaren azalpen ikasgarria dakar bertan, ipuingintzan XX. mendean izan diren teoria nagusi guztien azalpen eta alderaketaz horniturik.

- **Ardatzak.** Ipuinaren ezaugarri nagusiak dira. Guk hauek aukeratu ditugu:
  - Ipuin ereduak; ipuinen luzera; heroia nor den; heroia-aren sexua.
- **Aldagaiak.** Ipuinaren bigarren mailako ezaugarriak dira, ardatzen osagarriak:
  - Ipuinaren galak; heroi eria edo berezia; heroiaren aldekoak; heroiaren aurkariak; bitartekoak; bitarteko magikoak.
- **Datu hauekin estatistika azterketak egin dira, bi emaitza tipo lortzeko:** ipuinen deskribaketa eta galkako aurkibideak.
- **Ipuinen deskribaketa**⁷
  - Deskribaketa orokorra: maiztasun banaketa. Hau da, ehu-nekoak, proportzioak, etab.
  - Ipuin bakoitzaren deskribaketa, ardatz eta aldagaien bidez.
- **Aurkibideak**
  - Ardatz bakoitzaren arabera (gainontzeko ardatzak aldagai aske bezala agerturik).
  - Binaka: sailkapen orokorraren eta heroiaren sexuaren artean.

C/ Aztergaiak:

Bitan banatu dira ipuinak aztertzeko parametroak. Batetik ardatz orokorrak daude, bestetik parametro nabartuagoak daude, "aldagaiak" izenarekin.

---

(6) Gurean **ardatza** den hori, estatistika eta abarreak "menpeko aldagaia" deitzen da, eta gurean **aldagaia** dena "aldagai askea" deitzen da. Datuak sailkatzeko sistema honek zer pentsatua ematen du. Ipuinei atera zaizkien ezaugarrien artean harreman egitura -hierarkia- hau ba ote dagoen galdetzeko modukoa da. Gure ustez, aztertzeko baliabideek sortutako banaketa da hau, eta ez ipuinena. Honegatik banaketa hau ez dadila seriozki hartu eskatzen dugu, ez bederen proposatzen den datuen hierarkia *faltso* hau, soilik estatistikaren iragazkietan existitzen baita.

(7) Datuak sailkatu eta aztertzeko *SPSS 10.1.3.* estatistika programa erabili da.

1. Ardatzak:

1.1 Ipuin eredua

		%	Ehunekotan
	Malztasuna	Ehuneko	Metatua
Animalla ipuinak	4	4,7	4,7
Mitologia ipuinak	11	12,9	17,6
Erregeen seme alaben ipuinak	22	25,9	43,5
Gertakarien ipuinak	21	24,7	68,2
Ipuin kristauak	10	11,8	80,0
Ipuin hibridoak	14	16,5	96,5
Metaipuinak	2	2,4	98,8
ldatzizko ipuina	1	1,2	100,0
Orotara	85	100,0	

Saillkapen honetan agertzen diren kontzeptuak ulertzeko (animaliak, mitologia, hibridoa, etab.) Klabea da kontalariak ipuina zein "unibertsoan" kokatzen duen argitzea, banan bana: "animalien" ipuinen unibertsoa animalia adimentsuek osatzen duten ipuinena da; "mitologia" giza antzeko diren izaki mitologikoen unibertsoa da; "erregeen seme alaben" ipuinetako unibertsoa, berriz, gure munduaren oso antzeko unibertso bat da, baina "erregeen..." ipuin hauetan edozein da errege, edozeinek du urre eta jauregia, gurearekin alderatuta, dena neurritz kanpo dago; hurbilago, "gizarte gertakariak" izenpean saillkatutako ipuinak guretik gertuen dauden ipuinak dira, gurean bertan gerta daitezkeenak. Ipuin "kristauak" ere, gurean gerta daitezkeen horietakoak ematen dute, baina kristauen mitologia bereziak errealtatearen distortsioa ekartzen du eta fantasiaren mugaz haraindi jartzen gaituzte, berriz ere. Azkenik, ipuin "hibridoetan", izenak dioen legez, nahasiagoak dira ipuinak, ipuin eredu bat baino gehiagoz osatuak daude. Hibridoen ezaugarri finkoa mitologiaren agerpena da: beti dago substratu mitologikoren bat. Eta hibridazioaren beste osagaiak, normalean, *erregeen seme alaben* unibertsoan edota *gizarte gertakarien* unibertsoan kokatzen gaitu.

Proposatutako saillkapen honi buruz zera esan daiteke, *basotik zibilizaziora* gakartzala⁸.

(8) Ikuspuntu hau gehixeago garatzen da aurrerago, 'D/ Saillkapena osatzeko erabili diren irizpideak' atalean.

Metaipaina eta idatzizkoa alde batera utzita, luzeraren arabera, "erregeen seme alabak" eta "hibridoak" dira luzeenak. Laburrean ordea ez dago hain erraz bereizterik, ipuin eredu guztiek dituzte ipuin laburrak. Handitik txikira sailkatu nahi baditugu, hurrenkera hau agertzen dute: hibridoa erregeen... gizarte... kristaua mitologia animaliak.

- ANIMALIA ipuin hauetan, animaliak dira nagusi, jakina, baina giza-kiak ere agertzen dira; lau ipuin daude eredu honetan, horietatik lautan animalia da heroia⁹ eta hala ere soilik Otsoa eta astoa ipuinean ez da gizakirik agertzen, gainontzekoetan, dela artzaina, dela mutikoa, edo batel-zaina, beti dago gizasemereren bat. Ipuin laburrak izaten dira -bostehun hitz artekoak¹⁰- eta baliabide gutxi-rekin jositakoak. Gai bakarra jorratzen da, "iruzur eta ateraldi burutsuak" izendatu dugun gaia¹¹. Aldeko eta aurkako pertsonai oso gutxi daude eta lagungarriak batere ez, salbu ipuin batean (Axeria II-047) agertzen den janaria. Eredu hau behar bezala ezagutzeko ale gutxi daude eta, dauden lauetatik, hiru ipuin beraren aldaerak dira. Honegatik, ipuin gehiago aztertuta ezaugarri gehiago agertzea espero behar da. Baina ez da derrigorrez erabateko aldaketa gertatuko balizko azterketa berri horretatik, zeren ipuin eredu honen *modus operandi* hau espero dugu: animalia *hiztunak* hizketatik errenta ateratzeko prest. Ipuin hauetan hizkuntza baita giltza, nork nori ziria sartu, nork noren lepotik errenta atera, gure ipuinotan astoak otsoari edo azeriak batel-zainari atera dion bezala. W. Ong estatubatuarrak ahozkotasuna oinarri duten pertsonen bizi jardueraz hau dio:

Estilo de vida verbomotor: (...) Culturas en las cuales, por contraste con las de alta tecnología, las vías de acción y las actitudes hacia distintos asuntos dependen mucho más del uso efectivo de las palabras y por lo tanto de la interacción humana; y mucho menos del estímulo no verbal (...) En las culturas orales primarias, incluso los negocios no son negocios: son fundamentalmen-

(9) Axeria I-007, Axeria II-047, Otsoa eta astoa II-051, Hiru egiak II-201

(10) Ad hoc asmatutako banaketa: Labur: 0 eta 400 hitz artean. Ertain: 400 eta 900 hitz artean. Luze: 900 eta 2200 hitz artean. Gutxi gora behera denbora hau irudikatu nahi dute, hurrenez hurren: bospasei minutu arte, dozena bat minutu arte eta ordu laurdenetik gora.

(11) Gaiak aurrerago azaltzen dira, '2.1 Ipuinaren gaiak. Ezkon harremanak eta gatazkak' atalean.

te retórica. (...) [ésta] consiste en un serie de maniobras verbales (y somáticas), un duelo cortés, una contienda de ingenio. Walter Ong, *Oralidad y escritura. Tecnologías de la palabra*, [1982] 2002, 72 orr.

Animalien ipuinen ardatz nagusia ahozkoaren bidezko bizkortasuna aldarrikatzea da. Eta aurrerago ikusiko dugun bezala (2.1.2 "Gaia: gatazka Ateraldi burutsuak") ipuin eredu guztietan ematen den aldarrikapena da.

- MITOLOGIA izenak pertsonaia mitologikoen unibertsoan gertatzen diren ipuinak biltzen ditu. Mitologia ipuin gehienak (%45) iniziazio ekonomikoen inguruan harituak daude. Ipuin labur eta ertainak dira. Heroi mota ia guztiak agertzen dira, ez bakarrik gazte *Klasikoa*, nahiz eta azken hau nagusi izan heroien artean. Erdia baino gehixeagotan (%54) heroia mutila izaten da, beste laurden batean neska eta azken laurdenean bikotea (=neska eta mutila), neska eta mutila. Ezkon ipuinik apenas dagoen mitologikoen artean, gehien-gehienak lan kontuetaz ari dira¹², edo bestela, iruzur eta ateraldi burutsuetaz¹³. Ipuin hauetan agertzen diren izaki mitologikoek (Tartalo, Basajaun, sorgina,...) Heroiaren aurka egiten dute maizenik, baina alde egiten duten ipuin pare bat ere badago¹⁴. Mitologiakoak ipuin *garbiak* direla esan daiteke, ezinbesteko ez den ezer ez dago, aldeko eta aurkakoak gutxi, lagungarriak aleka eta lagungarri magikoak ere juxtuak.
- ERREGIEN SEME-ALABEN IPUINAK jauregi, printze eta erreginen mundura begiratzen dute. Ipuin luzesak izaten dira, baina, agian bildumako ipuin asko eredu honetakoak direlako edo (hogeita bi, bildumaren %25a), laburrak eta ertainak direnak ere badaude. Ipuin eredu honen perfila, besteak ez bezala, zalu marrazten da: heroia gaztea da, maizenik etxeko gazteena¹⁵, berdin mutil edo neska, eta ezkon harremanetan zer konpondua baduena. Zaha-

(12) *Basajauna* I-009, *Laminak* I-039, *Enuxenta eta ergela* I-065, *Tartaro* II-195, *Jupiter* II-203.

(13) *Lamina* I-047, *Sorginak akelarrian* I-063, *Enuxenta eta ergela* I-065, *Deabruaren adina* II-103

(14) *Basajauna* I-009, *Lamina* I-047.

(15) Heroiaren gazte izatea eta heroia senideetan gazteena izatea ez dira aldi batean gertatzen beti. 'Erregeen seme alaben' ipuinetan, ordea, bai.

rrak eta adinkideak ditu aliatu onenak eta etsaien artean gurasoa da, ahaltsuekin eta izaki mitologikoekin batera, aurkari normale-na. Lagungarri asko erabiltzea gustatzen zaio, arropa, animalia zatia (bihotza, larrua,...) Eratzunak eta tresnak. Kuriosoki, ez du hitzezko formularik erabiltzen. Soilik behin erabiltzen da formula magiko bat "erregeen seme alaben" ipuinetan¹⁶, eta nahiz eta gure egungo belarri *gaztelautuetara oso magiko* ez den formula izan *-ke kieres?*-, heroia abentura handietan murgiltzen laguntzen du.

- GIZARTE GERTAKARIAK ipuin urbanoak dira. Herritarren arteko liskar eta gora beherak agerian jartzen dira; ez dira *anekdota hutsak* izaten, tartean maitasun eta heriotza historiak ere biltzen dituzte, esaterako "erregeen seme alaben" ipuinetan bezala. Eredu honetan ipuin askotxo dago (hogeita bat, ipuin guztien %24) eta neurriak ere ugariak dira: luze labur guztietako ipuinak daude, 70 hitzekotik hasi¹⁷ eta 1375 hitzekoarekin amaitu arte¹⁸. Heroietan ere aukera asko dago, umeak bi aldiz (%10), gazteak hamar (%45), helduak bost (%25), bikoteak bi (%10) eta familiak beste bi aldiz. Heroietako bat beti mutila da eta neskak, agertzekotan¹⁹, mutilekin batera agertzen dira, lankidetzan. Heroia, gainera, maiz berezia da, eritasun bat duena edo ergeltzat jotzen duten norbait. Ipuin hauetan edozein gai agertzen da, bai ezkontza gaiak, bai bizibideaz edo iruzurrez ari direnak; eredu honekiko bere esklusibotasunagatik gai bat bereizten bada, hori "ilustrazio eta modernitatearen aurka" gaia da; gai honen agerpen guztiak gertatzen dira eredu honetan, lau ipuin²⁰. Ipuin hauetan sumatzen den *urbanitatearekin* harmonian, ilustrazioaren aurkako heroiek aurrean pertsona mota berdina izaten dute, dela laguntzeko dela aurka egiteko: gizon ofiziodun edo boteredun bat. Lagungarrietan erabili-lienak animaliak eta tresnak dira, bai eta altxorrek, arropak eta

(16) *Tabakiera* I-143.

(17) *Tom Thumber* I-085.

(18) *Neskatxa gaztea mesprextatuba* II-173.

(19) 'Gizarte gertakariak' ereduak bi ipuinetan jazotzen da heroia neska izatea: *Andre baten hiltzea* I-049; *Neskatxa ederra eta alferra* I-091.

(20) *Dirua* I-061; *Mandua eta bakezko juja* I-189; *Dotorra bere burubaren kontra* II-101; *Liburu tzarrak* II-181.

animalia zatiak ere. Magiaz ordea ez dago ezer, ipuin eredu hauek ez dute magiarik erabiltzen. Salbuespena ipuin batean agertzen den belarra da, zazpi urtetan sendatu ez den errege alaba bat sendatzeko landetan bildutako *lore eta belarrak* erabiltzen ditu heroiak. Errege alaba bat batean sendatzen da, edabea hiru zurrut-alditan hartuta²¹.

- **HIBRIDOA** ipuin luzea da. Ipuin hibridoak beste ipuin ereduen ezaugarrietatik jasotzen duela lerro batzuk gorago esan dugu. Ikus dezagun orain zer den *jasotzen* dena: Heroiaren perfila ugaria da, "gizarte gertakariak" ipuinetakoa bezalakoa. Heroiaren sexu generoa mutila da gehienetan, 'mitologiako' ipuinen gisakoa. Ezkon gaietan, bereziki ezkon aurreko kontakizunak plazaratzen, "erregeen..." ipuinen ildo jarraitzen du. Gatazka gaietan, oster, 'mitologia' ipuinen jokabide bertsua du, agian hauek baino maila apalagoan agertzen duena. Lagungarri asko agertzen dira, 'erregeen...' ipuinetan bezala; "Gorputz atalak" lagungarria zazpi ipuinetan agertzen da, horietatik hirutan ipuin hibridoetan²². "Isurkia edo ukendua" lagungarri magikoa bildumako bost ipuinetan agertzen da, hirutan ipuin hibridoetan²³. Baina ipuin hibridoak bere ezaugarri propioak ere erakusten ditu: aldeko pertsonaien artean "animalia", "zaharra" edo "izaki mitologikoa" agertzen bada, eta aurkakoak "gizon ahaltsua" eta "izaki mitologikoa" badira, aukera asko daude ipuin hibrido bat izateko.

- **KRISTAUA**, beste ipuin ereduen artean bere lekua hartu duen ipuin eredu da. Ipuin kristaua maiz beste ipuin eredu baten gainean (h. D. Mitologia, erregeen seme alabak,...) Eralki dela ematen du eta, besteetan, Bibliako kontakizunen moldapen libreak direla. Bi bide hauek, gainera, ez dira kontrajarriak, noizbait ere batera gertatu direla ematen du²⁴. Ipuin kristauen artean, luzera ertaineko ipuinak eta laburrak ia proportzio berean agertzen dira, sei eta lau hurrenez hurren. Luzerik ez dago, luzeena 850 hitzekoa da. Hiru ipuinetan heroi helduak daude (heroi kristauen %30), eta

(21) *Laur Kanton* II-065

(22) *Errua* I-079, *Tartalo* II-035, *Dragon* II-87

(23) *Abenan* II-083, *Amatxi laminaren erregina* II-107, *Ezkabi fidela* II-143

(24) *Haurra trokatua* II-027

hau proportzio handia da beste ereduakiko, soilik *gizarte gertakariak* ereduko ipuinek dute-eta antzeko bataz bestekoa (%23,8). Sei ipuinetan mutila da heroia (%60), hirutan neska eta behin kolaborazio ipuina da, hau da, bi sexuak lankidetzan ari dira. Kolaborazio ipuin honek (*Ohoria* I-059) ipuin kristauen neurria hartzeko balio digu gainera: mezu kristaua zabaltzeaz gain, gai gutxi jorratzen dira ipuinetan, baina jorratzen diren gai urri hauei beste eruedetan ez dagoen erabilpen hanpatu bat egiten zaio. Birjintasunaz ari da aipatu kolaborazio ipuin hau eta bikoteak ezkon aurreko harremanak izatearen kalte makurrak ezagutzen ditu. Ipuinaren gainontzeko ezaugarriak *arau apurketa* honen inguruan josita daude, beste eruedetako ipuinetan agertzen ez den esklusibotasunarekin. Adibideekin jarraituz, hiru gatazka ipuin daude kristauen artean, lehenak²⁵ kanpoko erasoen aurrean kristau bidea eta errezoa erabiltzeko aholkatzen digu, bigarren²⁶ eta hirugarrenak²⁷ zekenkeriaz gordetzeko aholkatzen digute. Beste gairik ez da agertzen. Ipuin kristauak duten izaera *heroi berezietan* ere ikusten da: bitan *gizaki harrigarria* eta aldi berean *umezurtza* da²⁸, bitan *ergel faltsua*²⁹ eta behin *gizaki harrigarria* eta aldi berean *ergel faltsua*³⁰. Aldeko eta aurkako ugari agertzen dira, bereziki aldekoak. Aldekoen artean animaliak nabarmentzen dira, eta aurkakoetan ezin da bat nabarmendu, denetatik dago. Lagungarri gutxi daude; bildutako lagungarri magikoen artean formula magiko ezagunak agertu dira: "*doministekun*"³¹ eta "*Artxila murtxila, zakuan sar*"³².

- METAIPUINA 'formula', 'jolas', 'ipuin labur'. Ezaugarri ugaritasun honi izen egoki batekin erantzun nahi izan zaio, baina aurrizki greko batekin konformatu behar izan gara (gr. *Metá*, aldaketa): 'metal-

(25) *Istorigo egia* II-077

(26) *Jesu Kristo eta soldadu zaharra* I-087

(27) *Soldadu pobre bat eta jaun aberatsa* I-107

(28) *Haurra trokatua* II-027; *Ume xurtxa* II-113

(29) *Jaundeko* II-119; *Soldadu pobre bat eta jaun aberatsa* I-107

(30) *Bozak entzuten zituen semea* I-185

(31) *Haurra trokatua* II-027

(32) *Jesu Kristo eta soldadu zaharra* I-087

puina'. Bi daude bilduman. Lehenak, *Bi bele* (II-105) izenekoa, entzuleak nolako ipuina nahi duen galdetzen du, *luzea ala laburra?*, kontaldiaren trantsizioa jolas bihurtzen delarik, eta ondoren ipuina bera kontaktzen da: *Asko munduan bezala baziren bi bele. Batek zuen buztan luze bat. Bertzeak buztan txiki-txiki bat. Buztan txikia zuen hark izan balu luzea, nire istorioa izanen zen luzea, baina laburra baitzuen, nire istorioa ere izanen da laburra.*

Bigarren ipuin llaburrak *-Erregeren alabak* (II-105)-, luze laburraren jolaserako berdin balio du, irekiagoa izatea bere aukeretan, zehazki luze laburrik aipatzen ez duelako eta bai beste gai batzuk (erregeen alabak izatea, arropa janztea, besterik?). Mona: *Errege batek bazituen hiru alaba. Beztitu zituen gorritz. [Beztitu zituen zuriz.] Nahi duzu berriz?* Ematen du Websterrek bildutako aldaerak zati bat falta duela eta kortxete artean jarri da.

1.2 Luzera

Hitzak, batuz beste zenbatu dira. Zenbaketa egiteko 9'6-ko indizea erabili da; hau da, ipuinak Arbelbideren edizioan dituen idazle-erroak zenbatu dira eta ondoren indizearekin biderkatu dira, azkenik borobildu egin dira, ezarritako luzerak zero edo bost zenbakiekin amaitu daitezten. Indizea kalkulatzeko lehen ipuinaren hitzak banan bana zenbatu dira eta ipuinak zituen lerroekin zatitu, eragiketa honekin ateratako kopurua 9'6-ko indizea da. Oro har, ipuinaren lerroak zenbatu eta indizearekin biderkatuta atera den kopurua ipuinaren hitz kopurutzat hartu da. Hala ere, etendako lerroak binaka eta hiruak zenbatu dira -hamarren bat hitzetik gorako multzoak osatzearren-, etendako lerroek kalkulua ez egonkor bihurtzen zutela ikusita. Hitz gutxiko ipuinetan (ehunkada gutxikoak, alegia) errore marjina oso txikia izan da, egindako frogetan egiaztatu denez. Hitz askoko ipuinetan (bostehunetik gorakoetan eta milatik gorakoetan bereziki) errorea handiagoa da, agian, batzuetan berrogeita hamar hitzekoa ere bai. Baina, hala ere, ipuin luzeetan indizea esanguratsua da berdin-berdin, zeren indizearekin lortutako kopuruak ipuinen arteko aldea garbi adierazten jarraitzen du: indizearen kalkuluaren arabera aztertutako edozein bi ipuinetatik, ipuin luzeena hitz gehien duena, da.

Ipuinen luzera, hitzaka³³.

Bataz bestekoa ³⁴	660
Desbideratze tipikoa ³⁵	490
Mediana ³⁶	560
Moda ³⁷	220 ^(*)
Minimoa ³⁸	11
Maximoa ³⁹	2200
Batura⁴⁰	56383

(*) *Moda gehiago daude: 450; 650; 1000; 1200.*

1.3 heroia nor den

	Maiztasuna	% Ehunekotan	Ehuneko metatua
Animalla heroiak	5	5,9	5,9
Haur heroiak	4	4,7	10,6
Gazte heroiak	51	60,0	70,6
Heldu heroiak	14	16,5	87,1
Bilkoteak heroi	6	7,1	94,1
Familiak heroi	4	4,7	98,8
Gizakiak heroi	1	1,2	100,0
Orotara	85	100,0	

(33) Gogoan izan, neurri hau erlatiboa dela, -areago, jolas bat dela-ipuinetako hitzak zenbatzeko gutxi gora beherako kalkulu sistema bat erabili delako.

(34) **Bataz bestekoa:** erdiko joera erakusten duen neurria. Hitzak batu eta ipuin kopuruarekin zatituta ateratzen den zenbakia.

(35) **Desbideratze tipikoa:** bataz bestekoaren inguruko dispersio neurria. Banaketa normal batean, kasuen %68a bataz bestekotik DT batera -edo gutxiagora- dago. Eta kasuen %95a bataz bestekotik 2DT edo gertuago dago. Gure kasuan, bataz bestekoa 660 denez eta desbideratze tipikoa 490 denez, ipuinen %68ak 175 eta 1150 hitz artean dauzka, eta ipuinen %95ak 0 eta 1640 hitzen artean dauzka.

(36) **Mediana:** gainetik eta azpitik kasuen erdia duen balioa. Medianak erdiko joera erakusten du eta bataz bestekoa baino egonkorragoa da, muturreko balioek ez dutelako beregan eragiten. Gure kasuan, 560 hitz dituen ipuina da mediana eta hortik ezkerretara eta eskuinetara ipuin kopuru berbera dago: berrogeita bina ipuin.

(37) **Moda:** maiztasun handienarekin agertzen den balioa. Baldin eta agerpen maiztasun maximoa balio batek baino gehiagok badu, balio horietako bakoitza moda bat izango da.

(38) **Minimoa:** balio txikiena. Gure kasuan ipuin laburrena.

(39) **Maximoa:** balio handiena. Gure kasuan ipuin luzeena.

(40) **Batura:** Ipuin guztietako hitz guztien batura.

Heroia nor den, ipuina halako izaten da. Zazpi heroi eredu proposatu ditugu, adinaren arabera, bereziki. Proposatutako ardatzen ondoren, ipuin bakoitzean aurkitutako heroiak zerrendan jarri ditugu.

Adibidez, heroia *haurra* denean, ipuinak biografia itxura hartzen du, batzuetan haur trokatua, besteetan gizaki harrigarriarena. Heroia familia oso bat denean, ekonomia arazoei buruzko ipuinak izaten dira. Eta animalia denean iruzur eta ateraldi burutsuak proposatzen dira.

Zerrendaratuak (errepikatuak ezabatu egin dira): neskatxa, bi alaba, gizona, arreba gazteena, hogeita batgarren emaztea, hiru anaia, ehiztaria, alaba gazteena, anaia ergelak, senar emazteak, andre batean hilotza, neskatxa, ezkongaiak, menditarra, gizon gaztea, bi anaia, mutila, hiru seme, mutila, ume nanoa, soldadu zaharra, bi mutil, bi gizon, guraso-semeak, itsas-maisua, mutila, semea, aita eta hiru semeak, hamalau, ama semea, seme gazteena, alaba gazteena, emaztea, haurra, jaun bat, azeria, astoa, belea, jaun gaztea, seme bakarra, neska umezurtza, mutila eta andre usoa, "kapeladunak, elizgizonak eta laborariak" (=gizakiak).

1.4 Heroi(ar)en sexua

- ±neska,
- ±mutila.

	Maiztasuna	%	Ehunekotan
		Ehuneko	metatua
-neska-mutil	6	7,1	7,1
+neska+mutil	17	20,0	27,1
+neska-mutil	18	21,2	48,2
-neska+mutil	44	51,8	100,0
Orotara	85	100,0	

Aztertutako ipuin gehienetan, heroiak gazteak dira. Izan, heroi helduak badaude baina, usuenik, haurrideetan gazteena izaten da heroia, edo umezurtza den gaztetxo bat bestela. Honegatik 'neska' eta 'mutil' etiketekin izendatu nahi izan dira bi sexu-generoak, izenok 'gizon-emakume' eta holakoak baino zehatzagoak iruditu zaizkigulako. Heroia animalia gertatu denean edo sexu jakin gabeko umea

denean, "-neska-mutil" konbinaketa erabili da. Heroi bat baino gehiago izan eta bi sexuak daudenean, "+neska+mutil" erabili da. Gai-nontzeko konbinaketak ulerterrazagoak dira: heroia neska denean "+neska-mutil" eta heroia mutila denean "-neska+mutil".

Datu curioso batzuk: Estefana Hirigaraik kontatzen ditu kolaborazio ipuin (+neska+mutila) gehien, kolaborazio ipuin guztien % 23,5a, eta mutila bakarrik agertzen den ipuin gutxien. Lauretine Kopenak aldiz ez du kolaborazio ipuinik eta bere ipuinen heroiak, edo neskak dira %44,4etan, edo mutilak %56,6etan. Heroi ergelak eta ergel faltsuak beti dira mutilak (-neska +mutil) eta eriek ordea ez dute sexu bereizgarririk, aukera guztietan daude. Nesketan (+neska-mutil) heroi gazteena da heroi berezi ohikoena, %57. Nesken ipuinetan ohikoa da ezkon gaiak agertzea, eta kolaborazio ipuinetan ere bai. Mutilen ipuinetan ordea ezkon gai gutxi dago, egotekotan ezkon aurreko kontuekin. Mutilengan bestelako gaiak topatzen dira, nagusiki gatazka gaiak.

2. Aldagaiak:

Aldagaiekin ipuin bakoitzaren berezitasunak izendatu nahi izan dira. Aldagai hauen jatorria ipuinetan beraietan dago. Ipuinei buruzko oharretan atzemandako errepikapenak sailkatuak, zerrendak egitera ekarri gaituzte. Izendapen deskriptiboak egiten saiatu gara ulermena errazteko eta, ulermena errazteko ere, bi taula eman dira. Lehenak agertzen diren aldagai aleak zenbatu eta ehunekotan ematen ditu. Bigarren taulak aldagaien izaera berezia agertu nahi du: aldagaiak elkarrekin agertu daitezkeenez, elkarren arteko konbinaketa erakutsi nahi duen taulak jarri dira. Aldagaiak honela multzokatu dira,

- **Ipuinaren gaiak** titulupean heroiek bitzen dituzten egoerak zerrendatu nahi dira; zein ekintza motak bultzatzen dituen beraien *ikaspen* ibilbidea osatzera.
- **Heroi eria edo berezia** titulupean heroiek agertzen dituzten izaera berezi (edo bitxiak) zerrendatu dira.
- **Pertsonaien arketipoak, aldekoak** titulupean heroiaren alde jotzen duten pertsonaien nortasunak xehatzen dira.
- **Pertsonaien arketipoak, aurkariak** titulupean heroiaren aurka jotzen duten pertsonaiak.

- **Bitartekoak** titulupean heroiak erabiltzen dituen ballabideak daude eta
- **Magia** titulupean ballabide magikoak.

2.1 Ipuinaren gaiak: "ezkon harremanak" eta "gatazkak".

2.1.1 Ezkon harremanak *

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Ezkon aurrekoa	25	51,0	51,0
Ezkon ondorengoa	4	8,2	59,2
Senargal beldurgarria	5	10,2	69,4
Senar beldurgarria	3	6,1	75,5
Sexu erasoa, intzestua	3	6,1	81,6
Debekatutakoa amodioa	3	6,1	87,7
Fidelitatea	4	8,2	95,9
Birjintasuna	2	4,1	100,0
Orotara	49	100,0	

* 31 ipuinetan dago "GAIA: Ezkon harremana".

Maiztasuna Taularen Ehunekoak

	Ezkon ondoren.	Senargal beldurg.	Senar beldurg.	Sexu erasoa	Debek. Amodioa	Fidelitatea	Birjintas.	Orotara
Ezkon aurrekoa	0	4	0	2	2	3	2	25
	0	12,9	0	6,5	6,5	9,7	6,5	80,6
Ezkon ondorengoa		0	3	1	1	1	0	4
		0	9,7	3,2	3,2	3,2	0	16,1
			0	0	0	1	0	5
Senargal beldurgarria			0	0	0	3,2	0	16,1
				0	0	1	0	3
Senar beldurgarria				0	0	3,2	0	9,7
					0	0	0	30
Sexu erasoa					0	0	0	9,7
						0	0	4
Debekatutako amodioa						0	0	12,9
							0	4
Fidelitatea							0	12,9
								2
Birjintasuna								6,5
								31
Orotara								100,0

- **Ezkon aurrekoa.** Ipuina ezkontza aurretik gertatzen denean. Gehienetan ezkontza bera izaten da ipuin amaiera.
- **Ezkon ondorengoa.** Senar-emazteek elkarrekin bizi dituztenak.
- **Senargai beldurgarria.** Ezkon aurreko ipuinetan. Senargaia sorgindutako printzea izan ohi da, lau ipuinetan sugearen itxura hartuta eta batean Tartalorena⁴¹.
- **Senar beldurgarria.** *Bizar urdin* hiltzailearen hiru aldaera biltzen dira⁴².
- **Sexu erasoa, intzestua.** Bereziki aitak alaba erasotzen duenean. Bildutako hiru aleetatik, bi ipuinetan aita alabarekin ezkontzen saiatzen da⁴³ eta ipuin batean apaizen lizunkeria jasan behar du etxeakoandre batek⁴⁴.
- **Debekatutako amodioa.** Ez dira elkarren aldaerak, ezta antzekoak ere, baina guztietan heroiak debekuaren *eragozpen erantsiarekin* borrokatu behar du⁴⁵.
- **Amodioa, fidelitatea.** Maitasun kontuetako beste gako bat. Bereziki andregaiaren edo emaztearen fidelitatea jartzen da zailantzan⁴⁶.
- **Birjintasuna.** Ezkontza aurreko ipuina. Bi ipuinetan baino ez da agertzen eta erlijio kristauaren mitoetan sartu nahi genuen gai hau, baina bietatik batean bakarrik agertzen da kristau "ikusmoldea" (elizgizonaren aholkua aholkuaren haustura zigorra ...) ⁴⁷.

---

(41) *Tartarua* I-003; *Sugia eta hiru alaba* I-019; *Munstroa* I-055; *Mahistruba* I-117; *Errege eta bere hiru alabak* II-123.

(42) *Alarguntsa* I-025; *Zapatailla eta bere hiru alabak* II-017; *Laur Kanton* II-065.

(43) *Alarguntsa* I-051; *Errege* I-113.

(44) *Apezak* I-017.

(45) *Godeon* I-015; *Asto larru* II-153; *Liburu tzarrak* II-181.

(46) *Laur Kanton* II-065; *Abenan* II-083; *Errege eta bere hiru alabak* II-123; *Neskatxa gaztea mespretxatuba* II-173.

(47) *Ohoria* I-059; *Arrosa* I-005.

Ezkontza gaiak ez daude maila berean. Ezkon aurrekoak eta ezkon ondorengoak beste gaien azpia egiten dute. Hau da, ezkon aurreko eta ezkon ondorengo ipuinetan gertatzen dira zerrendatutako gainontzeko ezkon gaiak. Arau hau soilik bi ipuinek hausten dute, *Mahistruba* (I-117) eta *Liburu tzarrak* (II-181) ipuinek, bakoitzak bere arrazoi propioengatik: *Mahistruba* ipuinean heroiak sorgindutako printze bat salbatzen du (senargai beldurgarria), baina heroia gizon ezkondua da eta abenturaren amaieran *diru franko eta alaben dotea* irabazten du eta, jakina, printzearekin ezkontzea ez da bere helburuen artean sartzen. Bigarren ipuina, *Liburu tzarrak*, berriz, beste arazo baten kontaketa da. Modernitatearen eta ilustrazioaren kontra jotzen da ipuin honetan, eta ezkon kontua ez den gatazka batean murgiltzen da. Heroia, kasu honetan, familia oso bat da: ama gaixotua, alaba umezurtz bihurtua, alabaren senargai liburu-saltzailea eta bi hauen semea, galbiderako jaioa, liburuak ekarritako eragin gaiztoarengatik. Ikusten denez, hau ez da ezkon ipuin bat, baina debekaturako ezkontza erabiltzen da gertaeren eragile gisa eta, zeharka bada ere, gai hau ere jorratzen da.

2.1.2. Gatazka*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Bizibidea	14	23,7	23,7
Nagusi galztoa	6	10,2	33,9
Kanpoko eraso	6	10,2	44,1
Ilustrazio eta modernitatearen aurka	4	6,8	50,9
Iruzur eta ateraldi burutsuak	24	40,7	91,6
Zekenkeria	5	8,5	100,0
Orotarra	59	100,0	

* 44 ipuinetan dago "GAIA: gatazka".

Maiztasuna Taularen Ehuneko

	Nagusi galztoa	Kanpoko eraso	Ilustrazio eta modernitatearen aurka	Iruzur eta ateraldi burutsuak	Zekenkeria	Orotara
Bizibidea	5	2	0	4	0	14
	11,4	4,5	0	9,1	0	31,8
	0	0	0	2	0	6
Nagusi galztoa	,0	0	0	4,5	,0	13,6
				2	0	6
Kanpoko eraso		,0		4,5	,0	13,6
				1	0	4
			Ilustrazio eta modernitatearen aurka	2,3	,0	9,
					1	24
			Iruzur eta ateraldi burutsuak		2,3	54,5
						5
					Zekenkeria	11,4
						44
					Orotara	100,0

- **Bizibidea.** Gai honetan "bizibide" hitzaren esanahi hertsia hartu dugu. Websterren bildumako ipuin gehienetan, batera edo bestera, heroiak estatus on bat lortzen du. Gai hau aztertzean, bizibidea ipuinaren ageriko "gatazka" denean markatu dugu soilik eta ez azken saritzat ematen denean.
- **Nagusi gaiztoa.** Elkarren arteko aldaerak ematen dute gai honekin biltzen diren ipuin gehienek. "Etxe nagusia" ere gai honen izendapen egokia da⁴⁸.
- **Kanpoko eraso.** Heroiak ezezagunekin dituen *desenkontruak*. Lapurretekin lotzen da⁴⁹.
- **Ilustrazio eta modernitatearen aurka.** Hiri, funtzionario eta antzeko usaina dutenen aurkako ipuin sorta⁵⁰.
- **Iruzur eta ateraldi burutsuak.** Ipuinean zehar, heroiak gatazkek konpontzeko erabiltzen duen ballabidea. Gai hau konstante bat da animalia ipuinetan, baina beste ipuin genero guztietan ere maiz agertzen da. Sakontzeko, ikus hurrengo orriko azterketa.
- **Zekenkeria.** Batzuetan ipuin kristauetan agertzen da zekenkeriaren gaia, baina bestelako giroa duten ale pare bat ere badago⁵¹.

Salbu "iruzur eta ateraldi burutsuak" gaia, gainontzeko gaiak ez dira elkarrekin agertu zale. Gai hau berezia da, maiz ahozko ekintzek dute nagusitasuna gai honekin eta, lehen aipatu bezala (ikus 1.1 ereduak: animalia ipuinak), ahozko gaitasuna eta bizkortasuna elkarlotu egiten dira maiz idazkuntza gabeko kulturetan. "Iruzur eta ateraldi burutsuak" gaiarekin ikusten denez, gertaera hau gatazkei ematen zaien ahozko irtenbideetan islatzen da. Une batez azter ditzagun "iruzur eta ateraldi burutsuak" gaia jasotzen duten ipuinak:

(48) *Basajauna* I-009; *Laminak* I-039; *Errua* I-079; *Enuxenta eta ergela* I-065; *Tartaro* II-035; *Hamalaur* I-159.

(49) *Lamina* I-047; *Gezurra eta egia* I-095; *Sorgiña* II-041; *Arreba eta zazpi anaiak* II-071; *Istorigo egia* II-077; *Asto larru* II-153.

(50) *Dirua* I-061; *Mandua eta bakezko juja* I-189; *Dotorra bere burubaren kontra* II-101; *Liburu tzarrak* II-181.

(51) *Apez atzipakorra* I-035; *Andre baten hiltzea* I-049; *Tabakiera* I-143; *Jesu Kristo eta soldadu zaharra* I-087; *Soldadu pobre bat eta jaun abera* I-107

1. Axeria I-007: azeriak gizona ibaiaren bestaldera eramaten du, gizonak azeriari hiru egia esatearen truk (azken egiak iruzurra gordetzen du).
  - Godeon I-015: Ez du ahozko konponbiderik. Heroiek (neska eta mutil maitaleak) neskaren aita hildakoarena eginez konbentzitzen dute.
  - Apezak I-017: Ez du ahozko konponbiderik. Apaizen biktima diren heroeiek (senar emazteak) mendekua hartzen dute, behar ez den lekuan apaizak sartzera behartu eta ateratzeko xantaia ordainarazita.
  - Apez atzipakorra I-035: Ez du ahozko estrategiarik. Heroiak apaizari iruzur egiten dio, behin eta berriz, nolabait prestatutako amarruen bidez.
2. Lamina I-047: Laminak nik neure burua esan eta heroia zigorraz askatzen da.
3. Sorginak akelarrian I-063: heroiak sorginak zelatatzen ditu eta haien antzerki eta esanen bidez halako etxeko andrea nola sendatu jakiten du.
4. Enuxenta eta ergela I-065: Heroiak aho jokoen bidez ziria sartzen dio nagusiari.
5. Gezurra eta egial-095: Kanpotarrak heroiari ziria sartu dio -Mondik zatoz? Galdetu eta -Beste mundutik erantzun dionean.
6. Ama eta bere seme zozua I-165: heroiak apaizaren diru guziaz zakuan sartzen du iruzur bidez. § Ohoñak II-007: Ez du ahozko konponbiderik. Heroiak (bi anaia) lapurrari lapurtuaz aberasten dira.
7. Erretora II-013: Heroiak (errotaria) erregek jarritako asmakizunak asmatzen ditu eta mezetan bildutakoei ziria sartzen die zera esanez: -Ni entzuten nuena saindu izanen da eta ni entzuten ez nauena, damnatua (infernura kondenatua) izanen da.
  - Zapatailla eta bere hiru alabak II-017: Ez du ahozko konponbiderik. Senar beldurgarria (bizar urdin) hiltzen du heroiak, giltzak jasotzera makurtzen denean.
8. Bi mandozainak II-031: Heroiak sorginen ahotik entzuten du halako etxeko andrea nola sendatu.

9. Tartaro II-035: Aho joko eta esan burutsuen bidez heroiak arerio guztiak gainditzen ditu.
10. Axeria II-047: Azeriak otso, zozo eta batel-zainari iruzur egiten die.
11. Otsoa eta astoa II-051: astoak otsoarekin hitzarmen bat egin eta ihes egiten dio (hitza bete gabe, jakina).
12. Malbruk II-053: Heroiak animalien dohainak lortzen ditu, formulen bidez: Jesus miru; Jesus xinaurri; Jesus otso; Jesus potzo (zakur); Jesus gizon. Eta formula hauek berebiziko garrantzia dute heroiak bere helburua lortzeko.
  - Heren sugea II-079: Ez du ahozko estrategiarik. Heroiak karta jokoan irabazten ditu arerioak (hiru Tartalo). Karta jokoa aitzakia baino ez da, heroiak karta bat lurrera bota eta Tartarora makurtzean mailuarekin kaskezurra hausten dio.
13. Dotorra bere burubaren kontra II-101: Aita heriotzatik salbatu behar duela eta heroiak (medikua) zera diotso: Zer aita! Ez dakizu bada nik ez dakidala sendatzen ardi pikorrekin bertzerik nere eriak? aita barre egin eta eztaeratik arrain hezurra ateratzen zaio (ez da itotzen).
14. Deabruaren adina II-103: heroiak deabruari bere adina amarruz esanarazten dio.
15. Haur ipuinak. Bi bele II-105: belearen buztana laburra, ipuina ere laburra (hitz jolasa).
16. Haur ipuinak. Erregeren alabak II-105: Errege batek bazituen hiru alaba. Beztitu zituen gorritz. Nahi duzu [esatea] berriz?
  - Neskak gaztea mesprextatuba II-173: Ez du ahozko konponbiderik, bere senarraren ezkutuko marka ezagutzeagatik salbatzen da heroiak.
17. Hiru egjak II-201: batel-zainak azeria ibaiaren bestaldera eramaten du, azeriak batel-zainari hiru egja esatearen truk (azken egjak iruzurra gordetzen du).

2.2 Heroi eria edo berezia*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Gizaki harrigarria	7	15,9	15,9
Eria	7	15,9	31,8
Ergela	4	9,1	40,9
Ergel faltsua	8	18,2	59,1
Umezurtza, gaztetxo	5	11,4	70,5
Zintzoena edo bizkorrena gazteena	13	29,5	100,0
Orotara	44	100,0	

*36 ipuinetan dago "heroi eria edo berezia".

Maiztasuna Taularen Ehunekoak

	Eria	Ergela	Ergel faltsua	Umezurtza	Gazteena	Orotara
Gizaki harrigarria	2	0	1	2	1	7
	5,6	0	2,8	5,6	2,8	19,4
Heroi eria	0	0	0	0	1	7
	,0	,0	,0	,0	2,8	19,4
Heroi ergela		0	0	0	0	4
		,0	,0	,0	,0	11,1
Herola ergel faltsua da			0	0	0	8
			,0	,0	,0	22,2
Heroi umezurtza				1		5
				2,8		13,9
Herola, senideetan gazteena, zintzoena edo bizkorrena da						13
						36,1
Orotara						36
						100,0

- **Gizaki harrigarriak.** Biografia fantastiko eta erlijiozkoak. *Erpurutxo*, *Hamalau*, kristau santuak, eta besteren bat⁵².
- **Heroi eria.** Gaixo diren edo zerbaiten eskasian dauden gaztetxoek ipuinak⁵³.
- **Ergelak eta ergel faltsuak.** Bi gai hauek loturik daude. Ergelen ipuin batzuk barrea eragiteko ipuinak dira, baina ez denak, ezta erdiak ere. 'Ergel' eta 'ergel faltsu' gaien arteko bereizketa, ipuina garatzeko eraren arabera egin da. Heroia ergelkerietan badabil,

(52) *Tom Thumber* I-085; *Hamalaur* I-159; *Bozak entzuten zituen semea* I-185; *Mundua mila pes* II-025; *Haurra trokatua* II-027; *Maibruk* II-053; *Ume xurtza* II-113.

(53) *Tom Thumber* I-085; *Neskatxa ederra eta alferra* I-091; *Ezkabi* I-129; *Mundua mila pes* II-025; *Dragon* II-087; *Ezkabi fidela* II-143; *Liburu tzarrak* II-181.

besterik gabe, 'ergelak' gaia jarri zaio. Baina heroia, arerioek ergeltzat hartuta ere, ez bada ergela, 'ergel faltsu' markatu dugu.

- **Umezurtza.** Heroiak nahi edo behar baino lehen hasi behar du inimizioetan. Gai hau oso lotuta dago 'erregeen seme alabak' ardatzarekin eta ipuin luzeekin⁵⁴.
- **Zintzoena edo bizkorrena, gazteena.** Gazteena nabarmentzen da haurrideen artean. Errepikapen hirukoiztuan oinarritutako ipuin askotan agertzen da gai hau.

Ipuinen erdiak *heroi eria*ren gaia jorratzen du. Askotan abentura kontatzeko ez da nahikoa heroi *arrant* bat eta ezaugarri bereziak dituen bilatzen da. Heroi ezinduak dira honelako heroiak gehienetan, baina justu kontrakoa diren heroiak ere badaude, *Hamalau* edo *Juan Hartza* izenarekin ezagutzen den heroia kasu⁵⁵.

2.3 Pertsonaien arketipoak, aldekoak*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Animalla (+/- zuria)	12	22,6	22,6
Gaztea (+/- senidea)	7	13,2	35,8
Andre ahaldea	2	3,8	39,6
Gizon ofizioduna	8	15,1	54,7
Zaharra (andrea ala jenerala)	12	22,6	77,4
Izaki mitologikoa	12	22,6	100,0
Orotara	54	100,0	

*46 ipuinetan dago "heroiaren aldekoa".

(54) *Heren sugea* I-073; *Haurra trokatua* II-027; *Ume xurtza* II-113; *Asto larru* II-153; *Neskatxa gaztea mesprextatuba* II-173.

(55) *Hamalaur* I-159

Maiztasuna Taularen Ehunekoa

		Andre ahalde	Gizon ofizioduna	Zaharra	Izaki mitologikoa	Orotara
Animalla	Gaztea	0	0	3	2	12
	2,2	,0	,0	6,5	4,3	26,1
Gaztea		0	0	0	1	7
		,0	,0	,0	2,2	15,2
	Andre ahaldea	0	0	0	0	2
			,0	,0	,0	4,3
			Gizon ofizioduna	0	0	8
				,0	,0	17,4
				Zaharra	0	12
					,0	26,1
					Izaki mitologikoa	12
						26,1
					Orotara	46
						100,0

Pertsonaien arketipoak hiru kasutara laburtu ditugu (*heroia*, *al-dekoa* eta *aurkako*), nahiz eta bederatzi arketipo bereizten diren azterketak egon⁵⁶. Ondoren hiru kasu hauetako bakoitzean zehaztasun batzuk gehitu ditugu, arketipoen izaera azalertzeko. Gure joera honekin nabardura aukera kendu diogu arketipo zerrendari eta, ordaitetan, arketipo nagusietan sakontzeko aukera irabazi dugu.

Aldeko eta aurkako arketipoetan azpi banaketa bera proposatu dugu. Ezaugarriak ateratzeko, gizartea banatzeko erak antzeratu dira: adina, ahaidetasuna eta statusa. Ipuinak munduaren ispilu direnez, gizartea osatzen dugun kolektibitateen araberrako banaketa eginik.

Aldeko pertsonaiak eta aurkakoak ez dira gehiegi desberdintzen ezaugarrietan. Animaliak, izaki mitologikoak, gizon helduak eta jende zaharra aldeko zein aurkako agertzen dira, batean zein bestean. Ahaideetan dago asimetriarik nabarmenena pertsonai hauengan, ahaideak, normalean heroiaren aurkariak izaten direlako. Ofiziotan ere bada marka nabarmen bat: ikazkinak beti gaiztagileak dira eta gainontzeko ofizio *xumeak* ongile; aberats edo boteredun guztiak gaizkile, ikazkinekin batera. Animalietan ematen du tamainaren ara-

(56) Pertsonaien inguruan aurkitu dugun tipo sailkapen zabalena V. Propp-ek proposatutakoa da eta M. Etxeberriaren (1973: 204-205) lanean dago: Lehen pertsonaia bilatzailea, lehen pertsonaia erasoa, lehen pertsonaia faltsua, gaiztagina, emallea, laguntzailea, erregea, errege-alaba (bilatzen den pertsona), bitartekoa.

berako joera bat dagoela, txikienak ongileak dira eta handienak bieta-
ra jokatzen dute, orain ongile gero gaizkile. Animalia gaizkile guztiak
piztiak dira, baina badaude pizti ongileak ere. Era berean, katua
salbuespena da animalien artean, sorginekin lotzen delako.

Hauek dira heroiaren aldekatat jo eta zerrendara ekarritakoak:
azeria, basanderea, anaiak, andre zaharra, emaztea, *potzoa* (zaku-
rra), besotako ama, Jesukristo, ehiztaria, korrikalaria, jeneral zaharra,
ilargia, eguzkia, *Jondoni Petri*, aingerua, errege gaztea, jaun gaztea,
fraidea, mirabea, uso zuria, batel-zaina, otsoa, mirua, xinaurria, erre-
ge, zazpi anaia, Jainkoa, usoa, arraina, birigarroa, menditarrak, arra-
noa, lamia, ugazama, Tartalo, erregeren alaba gazteena, behor zuria,
andre usoa, itsas maisua, amaginarreba, senargaia, *Jupiter* jainkoa.

2.4 Pertsonaien arketipoak, aurkariak*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Piztia	3	4,3	4,3
Gaztea (+/- senidea)	2	2,9	7,3
Gurasoa	10	14,5	21,9
Gizon ahaltua	25	36,2	58,1
Zaharra (andrea edo jenerala)	7	10,1	68,1
Izaki mitologikoa	22	31,9	100,0
Orotara	69	100,0	

*50 ipuinetan dago "heroiaren aurkaria".

Maiztasuna Taularen Ehunekoak

	Gaztea	Gurasoa	Gizon ahaltua	Zaharra	Izaki mitologikoa	Orotarra
Piztia	0	0	1	0	2	3
	,0	,0	2,0	,0	4,0	6,0
Gaztea (+/- senidea)	0	0	0	1	1	2
	,0	,0	,0	2,0	2,0	4,0
Gurasoa		3	0	0	2	10
		6,0	,0	,0	4,0	20,0
Gizon ahaltua			2	8	25	25
			4,0	16,0	50,0	50,0
Zaharra				2	7	7
				4,0	14,0	14,0
Izaki mitologikoa					22	22
					44,0	44,0
Orotara					50	50
					100,0	100,0

Zerrendaratuak: Tartalo, basajauna, aita, senarra, apaiza, lami-
na, zazpi hartz, herensugea, lapurrak, nagusia, *Jondoni Petri*, kanpo-
tarra, andre zaharra, printzea, ikazkina, erregeren emaztea, bi iruzur-
gile, deabrua, hartza, otsoa, lehoia, *jaun ballia*, marinela maingua,
ama, bi morroi, bi itzain, hiru andre eder, bi anaia zaharragoak, jaun
hiltzailea, sorgina, ordezeko semea, lankidea, jaun deabrua, *M. Laur
Kanton*, *martxanta*, hiru tartalo, munstroa, osaba indianoa (deabrua),
jeneral zaharra, zazpi buruko sugea, oihaneko jauna (deabrua), zazpi
lapur, deabruaren emaztea, amaginarreba, erraina, liburu saltzailea.

2.5 Lagungarriak*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Hitzak, izenak, esaldiak, errezoak	8	6,1	6,1
Sentimenezkoak (sufrimendua, pazientzia,...)	4	3,0	9,1
Gorputz atalak (bizkarreko larrua, eri txikla,...)	7	5,3	14,4
Arropa (zapata, solnekoa, fularra,...)	17	12,9	27,3
Eraztuna	9	6,8	34,1
Lorea	4	3,0	37,1
Debekatutako atea	2	1,5	38,6
Hildakoaren zorra	2	1,5	40,1
Altxorra (dirua, Tartaloren diamantea,...)	10	7,6	47,7
Tresna edo ballabidea (pegarra, txirula,...)	22	16,7	64,4
Janaria (ogia, anoa, intxaurrak,...)	11	8,3	72,7
Animalla (zapoa, antzara, ardia,...)	15	11,4	84,1
Animalla zatia (larrua, bihotza, buztana,...)	18	13,6	97,7
Gernua	1	,8	98,5
Eskatologikoak	2	1,5	100,0
Orotara	132	100,0	

*71 ipuinetan dago "lagungarriak".

Maiztasuna Taularen Ehunekoak

	Altxorra	Tresna edo ballabidea	Janaria	Animalla	Animalla zatia	Gernua	Eskatologikoak
Altxorra	10						
	14,1						
Tresna edo ballabidea	3	22					
	4,2	31,0					
Janaria	0	3	11				
	,0	4,2	15,5				
Animalla	2	5	6	15			
	2,8	7,0	8,5	21,1			
Animalla zatia	1	6	2	2	18		
	1,4	8,5	2,8	2,8	25,4		
Gernua	0	0	0	0	0	1	
	,0	,0	,0	,0	,0	1,4	
Eskatologikoak	1	1	0	1	1	0	2
	1,4	1,4	,0	1,4	1,4	,0	2,8

Maiztasuna Taularen Ehunekoak

	Hiltzak	Sentime-nezkoak	Gorputz atalak	Arropa	Eraztuna	Lorea	Debehatu-takho atea	Hildakoaren zorra	Orotara
Hiltzak	8								
	11,5								
Sentimenezkoak	0	4							
	,0	5,6							
Gorputz atalak	0	1	7						
	,0	1,4	9,9						
Arropa	0	2	1	17					
	,0	2,8	1,4	25,9					
Eraztuna	0	1	2	3	9				
	,0	1,4	2,8	4,2	12,7				
Lorea	0	0	0	1	0	4			
	,0	,0	,0	1,4	,0	5,6			
Debekatutako atea	0	0	0	0	0	0	2		
	,0	,0	,0	,0	,0	,0	2,8		
Hildakoaren zorra	0	0	0	2	1	0	0	2	
	,0	,0	,0	2,8	1,4	,0	,0	2,8	
Altxorra	0	1	0	1	0	1	0	0	10
	,0	1,4	,0	1,4	,0	1,4	,0	,0	14,1
Tresna edo ballabidea	1	1	1	5	2	2	1	1	22
	1,4	1,4	1,4	7,0	2,8	2,8	1,4	1,4	31,0
Janaria	1	0	2	1	2	0	0	0	11
	1,4	,0	2,8	1,4	2,8	,0	,0	,0	15,5
Animalla	0	0	1	2	1	0	0	0	15
	,0	,0	1,4	2,8	1,4	,0	,0	,0	21,1
Animalla zatia	0	1	4	4	4	1	0	0	18
	,0	1,4	5,6	5,6	5,6	1,4	,0	,0	25,4
Gernua	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	,0	,0	,0	,0	,0	,0	,0	,0	1,4
Eskatologikoak	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	,0	1,4	,0	,0	,0	,0	,0	,0	2,8

Helburua lortzeko maiz lagungarri batez baliatzen da heroia. Lagungarri hau eskuratzeko bide arrutena *aldeko pertsonaiaren* baten oparia jasotzea izaten da. Agian ezagunena heroiairen soinekoa da, dela urrezkoa, dela diamantezkoa, dela -hau bai harrigarria- euli he-galez egindakoa, aukeratutako mutila liluratzeko prestatua. Lagungarri bereziagoak badaude, gauza materialak ez direnak, hitzezko lagungarriak adibidez. Lagungarriaren eta heroiairen arteko harremana oso estua izan daiteke. Honen adibide grafikoena gernua da, herri sinismenagatik edo, beti *kaballeria* (asto eta zaldi) gernua erabiltzen da *ezkabia* (=hazteria; azaleko gaixotasuna) duen heroia sendatzeko. Ezagunetan, harreman estuaren adibide ezagunena herensugeren mihien eta errege alabaren soineko zatiak dira: heroiak herensugea hiltzean, neskari soineko zatiak hartzen dizkio, mihiak biltzeko. Ipui-nean aurrerago argitzen da ekintza honen zergatia, herensugearen hiltzailea nor izan den argitu behar den uanean.

Zerendaratuak: "hiru egia", "hildakoarena egin", mokanesak, debekatutako atea, bi erbi, ardo zahagia, idi bihotza, "nik neuk nere burua", hilkutxa, altxorra, euli hegalezko soinekoa, asto larrua, bi eraztun, lore sorta, idi larrua, zapoa, ogi bedeinkatua, bizkarreko larrua, zerri buztanak, barrika bat, "Maria Kirikitun", dirua, arropa, zaldia, zerria, pegarra, bikea, irina, sagarra, bost sos, zigilua, giltza, katea, ardi larrua, metxa, harria, burdina, Tartaloren zaldia, Tartaloren diamantea, asto pixa, herensuge mihiak, soineko zatiak, hiru zakur, neska arropak, jaun arropak, ogia, mihisea, egurra, hiru asto uzker, behia, ardi begiak, hildakoaren zorra, zakur bihotza, eraztun erdibitua, mandoa, arrautzak, eltzeak, mandeuliak, euliak, koroa, altxorra, zaldi bihotza, gatzik gabeko ogia, hiru galdera, sable bat, "Gure aita", "Agur Maria", idia, bi intxaur, bi mataza, burrunztzia, azkazalez egindako kaliza, gaztanbera, anoa, eliza, urrezko adarreko behia, ilargi txiki bat, biolina, urrezko katea, zazpi atorra, eskuarea, kartak, mailua, "sufirimendua", "baraua", fularra, norbere gibela, arrain hezurra, lumak, eztiak, "deabruaren adina", hego luzea, hego laburra, soineko gorriak, zilarrezko soinekoa, urrezko soinekoa, diamantezko soinekoa, hari zuria, hari gorria, hari urdina, gerrikoa, erloju katea, zapata, bandera, lore bat, hiru lore, kolonia, *Fordelisa* (=flor de lys; frantziar kapare leinu baten ikurra), altxorren giltza, urrezko bi sagar, jauregiko giltza guztiak, asto bihotza, asto larrua, diamantezko eraztuna, opila, eri txikia, antzarak, karetxoa, *brazolet* bat, liburuak, erlojua, zorri larrua, gizon jantzia, ametsak, xirula, sugea, urrea, pazientzia, kaka.

2.6 Lagungarri magikoak*

	Maiztasuna	%	Ehuneko metatua
Formula magikoa	5	12,8	12,8
Objektu magikoa	14	35,9	48,7
Isurkia edo ukendua	5	12,8	61,5
Tu hiztuna	1	2,6	64,1
Fruitua edo landarea	3	7,7	71,8
Animalla	11	28,2	100,0
Orotara	39	100,0	

*30 ipuinetan dago "lagungarri magikoa".

Zerrendaratuak: Tartalo (Printze sorgindua), birjintasunaren larrosa, Tartaloren hiru agin, sugea (printze sorgindua), gaztetasunaren edabea, makila, munstroa (printze sorgindua), zakua, "artxila murtxila zakuan sar", hildakoak pizten dituen bonbilla, munstroak (anaia sorginduak), tabakontzia, "ke kieres", bozak, ikusmena ematen duen zozo zuria, hildakoen argia, "doministiku", ukendua, "odei guztien azpitik eta sasi guztien gaintik", "Jesus xinaurri", "Jesus miru", "Jesus otso", "Jesus potzo", otsoa(azeria(usoa(arrautza))), lore eta belarrak, behiak (anaia sorginduak), hiru olano⁵⁷, gaztetzen duen ura, baratzean jaiotako neska, lanterna (eskuargia), laban txikia, kopetako diamantea, edari "onak", behor zuriaren pixa, behor zuria (printze sorgindua), itsuak argitu eta zaharrak gaztetzen dituen ura, hurra (zilarrezko arropa), intxaurra (urrezko arropa), melokotoia (diamantezko arropa), tu hiztuna, orrazia.

2.7 Kontalaria

	Malztasuna	%	Ehuneko metatua
Estefanela Hirigarai	9	10,6	10,6
M. Larralde	2	2,4	12,9
Marie Hiriar	1	1,2	14,1
Gaxina ehulea	1	1,2	15,3
Pierre Bertrand	1	1,2	16,5
Kattalin Elizondo	5	5,9	22,4
Betscheller Jauna	1	1,2	23,5
Bellevue anderea	2	2,4	25,9
Laurentine Kopena	9	10,6	36,5
Laurentineren ahlzpa	1	1,2	37,6
Louise Mariño Amyot Lanusse	9	10,6	48,2
Marie Louise	1	1,2	49,4
Frantxon Belzalgi	2	2,4	51,8
Julien Olhaso	2	2,4	54,1
Anonlmoa	39	45,9	100,0
Orotara	85	100,0	

Zerrendaratuak: Estefanella Hirigaray, Estefana Hirigaray, Stephana Hirigaray, Gaña haurra, Gaña haurra, Stefana Hirigaray, Gaña Hau-

(57) *Olanoa*. Arbelbidek oin oharretan dioenez, Tartaloen zakur bereziak dira olanoak.

rra Hirigarai, Stefana, M. Larralde, M. Larralde, Stefana Hirigarai, Marie Hiriart, Gaxina ehulea, Pierre Bertrand, Betscheller jauna, Catherine Elizondo, Catherine Elizondo, Kattalin Elizondoa, Bellevue, Catherine Elizondo, Catherine Elizondo, Mde. Bellevue, Laurentine, Mariño Amyot, Louise Lanusse, Louise Amyot Lanusse, Mariño Amyot, Mariño Amyot, Louise Lanusse, Louise Lanusse, Frantxon Belzaigi, Frantxon Beltzagi, Laurentine, Louise Lanusse, Louise Lanusse, Laurentina, Laurentine, Laurentine, Laurentine, Laurentine, Laurentine Kopena, Laurentineren ahizpa, Marie Louise, Laurentine "Tuturen ahizpa", Julien Olhaso, Julien Olhaso.

Kontalariez ez dakigu ezer. Kasurik onenetan leku izenak aipatzen dira kontalariaren izenaren ondoan.

D/ Saillkapena osatzeko erabili diren irizpideak

Hiru mailatan banatu da saillkapena lan honetan: batetik ipuina orokorki saillkatu nahi izan da, bigarrenik ipuineko heroiak eta pertsonaia eragileak eta hirugarrenik, lagungarritzat diren objektu eta antzekoak, animaliak barne.

Bistan da saillkapen honetan hutsune nabarmen bat dagoela: ekintzak. Ez da ekintzarik saillkatu eta, okerreana dena, ez dakigu zergatik. Agian ez zaigulako beharrezko iruditu. Zeren, ez al da bada hau ipuin kontalariei eskainitako lan tresna? Bada kontalariak badaki "kontakten", eta lan honetatik zerbait ateratzekotan beste edozer aterako du, behar dituen motibo edo elementuak, adibidez. Hutsunea bertan dago, hala ere.

Azterketa honetan ez da Aarne & Thomson 1995 saillkapena jarraitu, oro har, baina *Ipuin ereduak* identifikatzeko asmoz moldapenak egin zaizkio, bide batez, saillkapen unibertsal hau aztertutako ipuinetara hurbiltzeko. Egia esan, moldapen asko eta esanguratsuak egin dira; bi izen bakarrik mantendu dira estandar unibertsalean izendatu eta ulertzen den bezala, inongo aldaketarik gabe: 'animalien ipuinak' eta 'ipuin kristauak'⁵⁸.

(58) Aarne & Thomson saillkapenean "erlijio ipuina" badio ere, argi dugu gurean 'erlijio' eta 'kristau' berdinak zirela Euskal Herrian Websterren garaian. Baina 'erlijio' hitzak duen anbiguotasuna saihesteko asmoz 'kristau' jartzea iruditu zaigu hoberena, ez dadin inor ipuin budisten bila alferrik aritu.

Saillkapen unibertsalaren moldapena egiteko ez dugu berdín jokatu beti. Batetik izen aldaketak eragin dituzten desberdintasunak ikusi dira: guk 'mitologia' diogunean Aarne & Thomson zaleek 'magia' irakurri behar dute. Multzo honetan sartzen dira pertsonaia mitologikoen unibertsoan gertatzen diren ipuinak, gehienak iniazio ekonomikoen inguruan harituak; baina ez direnez bereziki 'magiaz' aritzen, izendapen aski desbideratua iruditu zaigu. Era berean, guk 'erregoen seme-alaben ipuinak' diogunean Aarne & Thomson zaleek 'ipuin erromantiko nobeleskoa' irakurri behar dute. Hemen sartzen dira iniazio sexual eta ekonomikoa jauregi, printze eta erreginen mundura bideratzen duten ipuinak, baina ipuin guztiak ez dira erromantikoak eta ipuin erromantiko askotxo beste ingurune batean gertatzen dira, dela urbanoagoa dela "menditarragoa". Eta -azken izen aldaketa- guk 'gizarte gertakariak' diogunean, Aarne & Thomson zaleek 'anekdota' irakurri behar dute. 'Gizarte gertakariak' etiketaren azpian ipuin urbanoak bildu dira, ipuin batzuetan herritarren arteko kontuak agerian jartzen direlako, baina ez "anekdota hutsak", maitasun eta heriotza historiak ere biltzen dituztelako, 'erregoen seme-alaben' ipuinetan bezala.

Saillkapen unibertsal horretaz gain luzatu ditugun izendapen berriei dagokionez, egoki iruditu zaigu 'hibridoak' kontzeptu aski eza-guna erabiltzea, uste denaren aurka, ipuin luze guztiak ez direlako hibridoak, nahiz eta hibrido guztiak bai izan luzeak.

Beste kontu bat da guk 'metaipaina' kontzeptuarekin izendatu duguna. 'Metaipaina' proposatu dugu beste izendapen ohikoagoak -'formula', 'jolas', 'ipuin labur'⁵⁹-, onak izanik ere, elkarren faltan daudela iruditu zaigulako. Balio handiko hiru izendapen horien arazoa da guztiak batera gertatzen direla testu hauetan, batetik konta-saioko trantsizioak bideratzeko baliabideak direlako (jolasa), gainera, trans-misioko formula eginak direlako (formula) eta, hirugarrenik, ipuin bati egozten zaizkion ezaugarri ohikoenak -hasiera/korapiloa/askatzea-mantentzen dituenek, ipuin labur ere badirelako. Ezaugarri ugaritasun honi izen egoki batekin erantzun nahi izan zaio, baina aurrizki greko batekin konformatu behar izan gara (gr. *Metá*, aldaketa): 'metaipaina'.

(59) Vinson-ek 1883an Websterren materialarekin (ez bakarrik Websterrenarekin) kaleratu zuen lanean agertzen diren izendapenak jarri ditut, baina, guk dakigula, gainontzeko bildumek ez dituzte izendapen hauek gaitditu.

Bistan da proposatutako sailkapenarekin Aarne & Thomson sailkapenetik askotxo urrundu garela⁶⁰. Haatik irizpide bat ezartzen saiatu gara proposatutako izendapenetan, "basotik zibilizaziora" izenarekin defini daitekeena. Sailkapenean, lehenik animalienak daude, ondoren euskal mitologiaren mundu basatikoak, jarraian erdi arokoak diruditenak eta azkenik ipuin urbanoak. Logika honen arabera, ipuin hibridoek bi mundu, bi garairen elkarbizitza (errealitatean ere hala da) islatzen dute. Eta ipuin kristauak ere, beren modura, denboraren hesi hau gainditzen dute. Hain zuzen ipuina zein "unibertsoan" kokatzen den klabea da ipuin erduen sailkapen hau ulertzeko: *metapuinen* unibertsoa ipuinak beraiek dira; *animalien* unibertsoa animalia adimentsuena da; *mitologiaren* unibertsoa giza-antzeko diren izakiena da; *erregoen seme alaben* unibertsoa, berriz, gure munduaren oso antzeko unibertso bat da, baina han edozein da errega, edozeinek du urre mordoa eta jauregia, gurearekin alderatuta, *erregoen seme alaben unibertsoan* dena neurritz kanpo dago; guretik gertuen dauden ipuinak, gurean bertan gerta daitezkeenak, *gizarte gertakariak* izenpean sailkatutako ipuinak dira.

E/ Emaitzak:

Gogoratu dezagun zeintzuk datu emango ditugun eta nola:

(60) Euskal Herrian egin diren bildumen sailkapenak eta sailkapen proposamenak ere, ez dira gurearekin bat etortzen bete betean, nahiz eta antzekotasunik bada. P. Urkizuren *Historia de la Literatura Vasca* lanaren arabera, Lafittek (1973) ipuinak honela sailkatu zituen: 1) *paganoak*; 2) *sasi-kristauak*; 3) *sasi-historiak*; 4) *irudimenezkoak*; 5) *humorezkoak*. Eta Caro Barojak (1991) honela: 1) *mitikoak*; 2) *genealogiak eta jatorri etnikoari buruzkoak*; 3) *hagiografiak*; 4) *erlijioari buruzkoak*; 5) *esangura historikoa duten pertsona ospetsu asmatu edo benetakoei buruz*; 6) *esangura historikoa ez duten pertsona ospetsu asmatu edo benetakoei buruz*. Urkizurenean gehiago agertzen ez bada ere, zerrenda erraz luza daiteke; adibidez, Julien Vinsonnek ([1883] 1988, 11) honela zerrendatu zituen Websterrek eta garaikideek bildutako ipuinak: "cuentos, leyendas y supersticiones". "Luis de Barandiaranek (1985: 11) beste hau proposatzen digu: "fabulas, cuentos, leyendas, tradiciones, creencias, etc... (sic)". Kontsultatu ditugun bildumetatik, Bernardo Estornes Lasak (1974) erabiltzen duen banaketa da gure proposamenarekin gehien lotzen dena, ikuspuntu historiko batetik saiatzen delako, nahiz eta helburuak (berea etnografia eta gurea ipuin kontaketa) desberdinak izan: A) *lenagoko munduan* B) *ar-zuloetako bizieraren oroitzapenak* C) *arrantza eta nekazaritzako bizieraz*.

Bildumaren deskribaketa

■ Ardatz bakoitzarena:

- *Ipuin eredua*: ipuin luzeraren arabera, heroia-
ren sexuaren arabera, "Ezkon harremanak" gaiaren arabera,
"gatazka" gaiaren arabera, heroi berezien arabera, aldeko eta
aurkako pertsonaien arabera, lagungarrien arabera, lagungarri
magikoen arabera eta kontalariaren arabera.
- *Heroia nor den*: ipuin luzeraren arabera, ipuin ereduaren ara-
bera,
- *Heroiaren sexua*:

Aurkibideak:

- Ardatz bakoitzaren arabera (gainontzeko ardatzak aldagai aske bezala agerturik)
- Binaka: soilik sailkapen orokorraren eta heroia-
ren sexuaren artean.

Ipuinen edizio berritua, batuaratua

■ Irizpideak:

- Ortografian erabat. Salbu bertsotan dagoena ("otsoa eta astoa"
ipaina) eta formulak.
- Aditz laguntzaileetan erabat.
- Lexikoan estandarretik urrutiratzen direnak, lokalismoak eta ga-
lizismoak bereziki.
- Sintaxian ez ezer ukitu, ezta gramatikaz kanpokoak ere.
- Oin oharrak soilik ipuinek elkarrekin dituzten kidetasunak ager-
tzeko.

1. Deskribaketa: *Heroia nor den*, sexu-generoaren eta ipuin ereduaren arabera.

Heroiaren sexu- generoa	Ipuin eredu	<i>heroia nor den</i>							orotara
		animalia	haurra	gaztea	heldua	bikotea	familia	gizakiak	
-neska -mutil	animaliak	1							1
	Gizarte gertakariak		1						1
	Metaipaina	1							1
	Orotara	2	1						3
+neska +mutil	Mitologia			1	1	1			3
	Erregeen seme alabak			3					3
	Gizarte gertakariak			4	1	2	1		8
	Kristaua					1			1
	Hibridoa					1	1		2
	Orotara			8	2	5	2		17
+neska -mutil	Mitologia			2					2
	Erregeen seme alabak			10					10
	Gizarte gertakariak			1	1				2
	Kristaua			2	1				3
	Hibridoa			1					1
	Orotara			16	2				18
-neska +mutil	animaliak	2			1				3
	Mitologia			4	1			1	6
	Erregeen seme alabak			8		1			9
	Gizarte gertakariak		1	5	3		1		10
	Kristaua		1	2	2		1		6
	Hibridoa		1	8	2				11
	Metaipaina				1				1
	idatzizkoa			1					1
	Orotara	2	3	28	10	1	2	1	47

2. Deskribaketa: *ipuin eredu* sexu-generoaren eta *heroiaren* arabera.

ipuin eredu

*Heroiaren
sexu-
generoa*

*heroi
nor den*

		animaliak	Mitologia	Erregeen seme alabak	Gizarte gertakariak	Kristaua	Hibridoa	Metai puina	idatzizkoa	Orotara
-neska -mutil	animalia	1						1		2
	haurra				1					1
	<i>Orotara</i>	<i>1</i>			<i>1</i>			<i>1</i>		<i>3</i>
		animaliak	Mitologia	Erregeen seme alabak	Gizarte gertakariak	Kristaua	Hibridoa	Metai puina	idatzizkoa	Orotara
+neska +mutil	gaztea		1	3	4					8
	heldua		1		1					2
	bikotea		1		2	1	1			5
	familia				1		1			2
	<i>Orotara</i>		<i>3</i>	<i>3</i>	<i>8</i>	<i>1</i>	<i>2</i>			<i>17</i>
		animaliak	Mitologia	Erregeen seme alabak	Gizarte gertakariak	Kristaua	Hibridoa	Metai puina	idatzizkoa	Orotara
+neska -mutil	gaztea		2	10	1	2	1			16
	heldua				1	1				2
	<i>Orotara</i>		<i>2</i>	<i>10</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>1</i>			<i>18</i>
		animaliak	Mitologia	Erregeen seme alabak	Gizarte gertakariak	Kristaua	Hibridoa	Metai puina	idatzizkoa	Orotara
-neska +mutil	animalia	2								2
	haurra				1	1	1			3
	gaztea		4	8	5	2	8		1	28
	heldua	1	1		3	2	2	1		10
	bikotea			1						1
	familia				1	1				2
	gizakiak		1							1
	<i>Orotara</i>	<i>3</i>	<i>6</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>6</i>	<i>11</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>47</i>

3. Deskribaketa: *sexu-generoa* ipuin ereduaren eta *heroia*ren arabera.*Heroia*ren *sexu-generoa*

<i>Ipuin eredu</i>		<i>heroia</i> nor den								
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
animaliak	animalia		1					2		3
	heldua							1		1
	Orotara		1					3		4
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Mitologia	gaztea				1		2		4	7
	heldua				1			1		2
	bikotea				1					1
	gizakiak							1		1
	Orotara				3		2		6	11
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Erregeen seme alabak	gaztea				3		10		8	21
	bikotea							1		1
	Orotara				3		10		9	22
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Gizarte gertakariak	haurra		1					1		2
	gaztea				4		1	5		10
	heldua				1		1	3		5
	bikotea				2					2
	familia				1			1		2
	Orotara		1		8		2		10	21
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Kristaua	haurra							1		1
	gaztea						2	2		4
	heldua						1	2		3
	bikotea				1					1
	familia							1		1
	Orotara				1		3	6		10
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Hibridoak	haurra							1		1
	gaztea						1	8		9
	heldua							2		2
	bikotea				1					1
	familia				1					1
	Orotara				2		1		11	14
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
Metaipuinak	animalia		1							1
	heldua							1		1
	Orotara		1					1		2
		-neska	-mutil	+neska	+mul	+neska	-mutil	-neska	+mutil	Orotara
idatzizkoa	gaztea							1		1
	Orotara							1		1

4. Deskribaketa: **sexu-generoa** ipuin ereduaren eta heroiairen arabera.

heroia nor den		Heroiairen sexu-generoa										
		-neska +mutil					+neska -mutil					
		Bataz beste	Des-biazio tipikoa	Mediana	Min.	Max.	Bataz beste	Des-biazio tipikoa	Mediana	Min.	Max.	
gaztea	28	816,25	447,95	795,00	150,00	2200,00	16	605,94	460,91	445,00	95,00	1630,00
heldua	10	415,10	354,01	292,50	11,00	1200,00	2	487,50	350,02	487,50	240,00	735,00
bikotea	1	2050,00		2050,00	2050,00	2050,00						
animalia	2	362,50	229,81	362,50	200,00	525,00						
haurra	3	923,33	984,19	700,00	70,00	2000,00						
familia	2	660,00	141,42	660,00	560,00	760,00						
gizakiak	1	180,00		180,00	180,00	180,00						
Ipuin ereduak												
Erregeen seme alabak	9	1062,78	438,13	1000,00	475,00	2050,00	10	729,00	510,40	515,00	145,00	1630,00
Gizarte gertakariak	10	425,00	301,82	315,00	70,00	940,00	2	285,00	63,64	285,00	240,00	330,00
Hibridoa	11	1170,91	579,02	950,00	510,00	2200,00	1	900,00		900,00	900,00	900,00
Mitologia	6	459,17	226,33	460,00	180,00	765,00	2	257,50	229,81	257,50	95,00	420,00
Kristaua	6	542,50	231,86	580,00	270,00	850,00	3	465,00	307,69	530,00	130,00	735,00
animaliak	3	295,00	200,19	200,00	160,00	525,00						
Metaipuinak	1	11,00		11,00	11,00	11,00						
idatzizkoa	1	450,00		450,00	450,00	450,00						

heroia nor den		+neska+mutil					-neska-mutil					
		Bataz beste	Des-biazio tipikoa	Mediana	Min.	Max.	Bataz beste	Des-biazio tipikoa	Mediana	Min.	Max.	
gaztea	8	803,13	391,78	770,00	300,00	1375,00						
heldua	2	365,00	205,06	365,00	220,00	510,00						
bikotea	5	395,00	450,78	220,00	165,00	1200,00						
animalia							2	98,50	86,97	98,50	37,00	160,00
haurra							1	210,00		210,00	210,00	210,00
familia	2	1062,50	618,72	1062,50	625,00	1500,00						
gizakiak												
Ipuin ereduak												
Erregeen seme alabak	3	590,00	265,14	650,00	300,00	820,00						
Gizarte gertakariak	8	682,50	467,94	567,50	170,00	1375,00	1	210,00		210,00	210,00	210,00
Hibridoa	2	1350,00	212,13	1350,00	1200,00	1500,00						
Mitologia	3	386,67	288,68	220,00	220,00	720,00						
Kristaua	1	165,00		165,00	165,00	165,00						
animaliak							1	160,00		160,00	160,00	160,00
Metaipuinak							1	37,00		37,00	37,00	37,00
idatzizkoa												

1. Deskribaketa: heroia ipuin luzeraren arabera.

Heroia nor den	Animalia	Bataz bestekoa ⁶¹	<i>Ipuinen luzera, hitzaka.</i> 230,5000
		Desbideratze tipikoa ⁶²	208,22504
		Mediana ⁶³	180,0000
		Minimoa ⁶⁴	37,00
		Maximoa⁶⁵	525,00
	Haurra	Bataz bestekoa	745,0000
		Desbideratze tipikoa	879,18523
		Mediana	455,0000
		Minimoa	70,00
		Maximoa	2000,00
	Gaztea	Bataz bestekoa	749,5192
		Desbideratze tipikoa	446,25485
		Mediana	680,0000
		Minimoa	95,00
		Maximoa	2200,00
	Heldua	Bataz bestekoa	418,2857
		Desbideratze tipikoa	317,17683
		Mediana	292,5000
		Minimoa	11,00
		Maximoa	1200,00
	Bikotea	Bataz bestekoa	670,8333
		Desbideratze tipikoa	786,80631
		Mediana	220,0000
		Minimoa	165,00
		Maximoa	2050,00

(61) Bataz bestekoa: erdiko joera erakusten duen neurria. Gure kasuan, ipuin bakoitzaren hitzak batu eta ipuin kopuruarekin zatituta ateratzen den zenbakia.

(62) Desbideratze tipikoa: bataz bestekoaren inguruko dispertsio neurria. Bana-keta normal batean, kasuen %68a bataz bestekotik DT batera -edo gutxiagora- dago. Eta kasuen %95a bataz bestekotik ZDT edo gertuago dago..

(63) Mediana: gainetik eta azpitik kasuen erdia duen balioa. Medianak erdiko joera erakusten du eta bataz bestekoa baino egonkorragoa da, muturreko balioek ez dutelako beregan eragiten.

(64) Minimoa: balio txikiena. Gure kasuan ipuin laburrena.

(65) Maximoa: balio handiena. Gure kasuan ipuin luzeena.

Familia	Bataz bestekoa	861,2500
	Desbideratze tipikoa	433,90427
	Mediana	692,5000
	Minimoa	560,00
	Maximoa	1500,00
Gizakiak	Bataz bestekoa	180,00
	Desbideratze tipikoa	,00
	Mediana	180,00
	Minimoa	180,00
	Maximoa	180,00

2. Deskribaketa: **herola** ipuin ereduaren arabera.

		IPUIN EREDUA							
		Erregeen seme Alabak		Gizarte gertakariak	Kristaua	Hibridoak	Metaipuinak	Idatzizkoak	Orotara
Herola nor den	Animaliak	Mitologia							
	Animalia	3					1		4
	Haurra			2	1	1			4
	Gaztea	7	21	10	4	9		1	52
	Heldua	1	2	5	3	2	1		14
	Bikotea	1	1	2	1	1			6
	Familia			2	1	1			4
	Gizakiak	1							1
	Orotara	4	11	22	21	10	14	2	85

3. Deskribaketa: **herola** sexu-generoaren arabera.

		HEROIAREN SEXU-GENEROA				
		+neska +mutil	+neska -mutil	-neska +mutil	-neska -mutil	Orotara
Herola nor den	Animalia				4	4
	Haurra			3	1	4
	Gaztea	8	16	28		52
	Heldua	2	2	10		14
	Bikotea	5		1		6
	Familia	2		2		4
	Gizakiak			1		1
	Orotara	17	18	45	5	85

4. Deskribaketa: *heroia gaien* arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
1-GAIA: SEXU HARREHATIAK	Ezkon aurrekoa		1	21		1	1		24
	Ezon ondorengoa			4		1			5
	Senargai beldurgarria			3	1				4
	Senar beldurgarria			3					3
	Sexu erasoa			2		1			3
	Debekatutako amodioa			3			1		4
	Fidelitatea			7					7
	Birjintasuna			1		1			2
	<i>Orotara</i>		1	44	1	4	2		52
	Ez	4	3	27	13	4	2	1	54
Orotara ezezkoak barne	4	4	71	14	8	4	1	106	

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
2-GAIA: GAITAZIA	Bizibidea			12	1			1	14
	Nagusi gaiztoa			6					6
	Kanpoko erasoa			3	1	2			6
	Ilustrazio eta modernitatearen aurka			1	2		1		4
	Iruzur eta ateraldi burutsuak	4	1	10	6	3			24
	Zekenkeria			1	4				5
	<i>Orotara</i>	4	1	33	14	5	1	1	59
	Ez		3	30	2	3	3		41
	Orotara ezezkoak barne	4	4	63	16	8	4	1	100

5. Deskribaketa: *heroia heroi bereziaren* arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
HEROI ERUA, EDO ABENTIA	Gizaki harrigarria		4	3					7
	Eria		2	3		1	1		7
	Ergela			3			1		4
	Ergel faltua			7	1				8
	Umezurtza, gaztetxoa		1	4					5
	Gazteena		1	11		1			13
	<i>Orotara</i>		8	31	1	2	2		44
	Ez	4		24	13	5	2	1	49
	Orotara ezezkoak barne	4	8	55	14	7	4	1	93

6. Deskribaketa: **heroia aldeko pertsonaien** arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
HEROIAREI ALDEREA	Animalia (+/- zuria)		2	7		1	2		12
	Gaztea (+/- senidea)		1	6					7
	Andre ahaidea			1	1				2
	Gizon ofizioduna	2		2	4				8
	Zaharra		1	9	1		1		12
	Izaki mitologikoa			8	1	3			12
	Orotara	2	4	33	7	4	3		53
	Ez	2	2	22	6	3	2	1	38
Orotara ezezoak barne	4	6	55	13	7	5	1	91	

 7. Deskribaketa: **heroia aurkako pertsonaien** arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
HEROIAREI AURKARIA	Piztia	1		2					3
	Gaztea (+/- senidea)		1	1					2
	Gurasoa		1	9					10
	Gizon ahaltsua		1	15	6	1	2		25
	Zaharra		1	4	1		1		7
	Izaki mitologikoa		2	16	2	1			21
	Orotara	1	6	47	9	2	3		68
	Ez	3	2	17	6	4	2	1	35
Orotara ezezoak barne	4	8	64	15	6	5	1	103	

8. Deskribaketa: **heroia** lagungarrien arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
LAGUNGARRIAK	Hitzak	2		1	4	1			8
	Sentimenezkoak			2		1		1	4
	Gorputz atalak			5		2			7
	Arropa			14	1	2			17
	Erastuna			7		2			9
	Lorea			4					4
	Debekatutako atea			2					2
	Hildakoaren zorra			2					2
	Altxorra			5	2	1	1	1	10
	Tresna edo baliabidea		1	12	5		4		22
	Janaria	1		7	2	1			11
	Animalia		3	6	3	1	2		15
	Animalia zatia	1		14	1		2		18
	Gernua			1					1
	Eskatologikoak						1	1	2
	Orotara	4	4	82	18	11	10	3	132
	Ez	1	1	9	1	2			14
	Orotara ezezoak barne	5	5	91	19	13	10	3	146

9. Deskribaketa: **heroia** lagungarri magikoen arabera

		Heroia nor den							
		Animalia	Haurra	Gaztea	Heldua	Bikotea	Familia	Gizakiak	Orotara
LAGUNGARRI MAGIKOAK	Formula magikoa		2	1	2				5
	Objektu magikoa			11	2	1			14
	Isurkia edo ukendua			4	1				5
	Tu hitzuna					1			1
	Fruitua edo landarea			3					3
	Animalia		1	8	1		1		11
	Orotara		3	27	6	2	1		39
	Ez	4	2	30	10	5	3	1	55
	Orotara ezezoak barne	4	5	57	16	7	4	1	94